

TUROPERATORLAR FAOLIYATINI BOSHQARISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Mamadaliyev Ulug'bek Toxirjon o'g'li

Qo'qon universiteti Xalqaro turizm va iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada O'zbekiston turizm sohasida turoperatorlar faoliyatining boshqaruv xususiyatlari va litsenziyalash tizimi tahlil qilinadi. Turoperatorlarning turizm xizmatlari zanjiridagi markaziy o'rni, faoliyatining mavsumiyligi, xizmatlar kompleksligi, davlat tartibga solinishi hamda raqamli transformatsiyaga moslashuvchanligi ko'rib chiqiladi. Pandemiya davridan keyingi tiklanish jarayoni va sohadagi muammolar, xususan, kichik va o'rta biznes sub'ektlari uchun litsenziya olishdagi murakkabliklar tahlil qilinadi. Shuningdek, mahalliy agentliklar bilan hamkorlik, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va mintaqaviy rivojlanish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Maqola O'zbekiston turizmining barqaror va raqobatbardosh rivojlanishi uchun boshqaruv va litsenziyalash tizimlarini takomillashtirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: turoperatorlar, turizm boshqaruvi, litsenziyalash, O'zbekiston turizmi, turistik xizmatlar, pandemiya, raqamli transformatsiya, kichik va o'rta biznes, mahalliy hamkorlik, turizm infratuzilmasi, xizmat sifati, regional turizm, turizm strategiyasi.

Kirish

Turoperatorlar zamonaviy turizm industriyasining ajralmas bo'g'ini bo'lib, turizm xizmatlari zanjirida markaziy o'rin tutadi. Ular mijozlarga murakkab turistik mahsulotlarni — aviabiletlar, mehmonxona bronlari, transport xizmati, ekskursiyalar, sug'urta va boshqa xizmatlarni — yagona paket ko'rinishida taqdim etadi. Bu xizmat turi xalqaro amaliyotda **“one-stop service”** yoki **“kalit topshirish”** modeli sifatida tanilgan bo'lib, iste'molchiga vaqt va mablag' tejalishini, shuningdek, sayohatning barcha jihatlarida qulaylik va xavfsizlikni ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda mamlakatda **570 dan ortiq turoperator va 1500 ga yaqin turagentlik** faoliyat yuritgan bo'lib, ular umumiy turizm xizmatlari bozorining 68 foizini tashkil etgan¹. Turoperatorlar faoliyati **“Turizm to'g'risida”gi Qonun** (2019-yil 18-iyul, O'RQ—

¹O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasi statistik ma'lumotlari <https://uzbektourism.uz/uz/newnews/view?id=2138>

561-son) va Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 19-fevraldagi **105-son qarori** bilan tartibga solinadi. Ushbu hujjatlar turoperatorlarning litsenziyalash talablari, xizmat sifati standartlari, mijoz huquqlari va xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha majburiyatlarini belgilab beradi.

Turoperatorlar boshqaruvi murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, bir nechta o'ziga xos xususiyatlarga ega:

Mavsumiylik omili — turizm xizmatlariga talab fasllarga qarab keskin o'zgaradi. Masalan, yozgi dam olish davrida xalqaro yo'nalishlarga talab yuqori bo'lsa, qish mavsumida mahalliy tog'-chang'i turizmi faol rivojlanadi. Bu esa boshqaruv rejalashtirishida moslashuvchan strategiyani talab qiladi.

Turistik mahsulotlarning kompleksligi — bitta paket ichida bir nechta xizmat provayderlari ishtirok etadi (aviakompaniyalar, mehmonxonalar, transportchilar, ekskursiya tashkilotchilari). Bu esa samarali logistika va hamkorlik mexanizmlarini talab etadi.

Davlat tomonidan tartibga solinish — O'zbekistonda turoperatorlar faqat rasmiy litsenziya asosida ishlashi mumkin. Litsenziya olish uchun moliyaviy barqarorlik, kadrlar malakasi va xizmat sifati bo'yicha qat'iy talablar qo'yiladi.

Global raqobat va raqamli transformatsiya — internet va onlayn bron tizimlarining rivojlanishi natijasida turoperatorlar xalqaro raqobatga duch kelmoqda. Shuningdek, onlayn marketing, CRM tizimlari va big data tahlili kabi texnologiyalar boshqaruv samaradorligini oshirmoqda.

Shu bois, turoperatorlar faoliyatini boshqarishda nafaqat an'anaviy menejment yondashuvlari, balki zamonaviy **strategik boshqaruv, innovatsion marketing va raqamli texnologiyalarni integratsiyalash** tamoyillari ham qo'llanilishi zarur. Mamlakatimizning 2030-yilgacha² mo'ljallangan turizmni rivojlantirish strategiyasida ham turoperatorlarning malakasini oshirish, xizmatlar sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish va eksport salohiyatini kuchaytirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Adabiyotlar sharxi

O'zbekiston turizm industriyasi rivojida turoperatorlar faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi. Ularning faoliyatini tartibga soluvchi asosiy huquqiy mexanizm — normativ-huquqiy baza — 2019-yil 18-iyulda qabul qilingan "**Turizm to'g'risida**"gi Qonun (O'RQ-561-son)³ hamda Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 19-fevraldagi **105-son qarori**⁴ bilan tasdiqlangan "Turizm faoliyatini litsenziyalash tartibi

² O'zbekiston Respublikasining 2030-yilgacha mo'ljallangan Turizm strategiyasi – <https://lex.uz/docs/5064113>

³ LexUZ. (2019). O'zbekiston Respublikasining "Turizm to'g'risida"gi Qonuni (O'RQ-561-son, 18-iyul 2019-yil). <https://lex.uz/docs/4426791>

⁴ LexUZ. (2020). O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Turizm faoliyatini litsenziyalash tartibi to'g'risida"gi Nizomi (105-son qaror, 19-fevral 2020-yil). <https://lex.uz/docs/4741004>

to'g'risida"gi Nizomdir. Ushbu hujjatlar turoperatorlarning faqat litsenziya asosida faoliyat olib borishini belgilaydi, shuningdek, xizmat ko'rsatish sifati, xodimlarning malakasi, moliyaviy barqarorlik va mijoz huquqlarini himoya qilish bo'yicha aniq talablarni o'rnatadi.

Turoperatorlarning mijozlar oldidagi **xavfsizlik va majburiyatlari** ham normativ hujjatlar bilan tartibga solingan. Xususan, ular sayohat jarayonida turistlarning jismoniy va moliyaviy xavfsizligini ta'minlash, ko'rsatiladigan xizmat sifati uchun mas'ul bo'lish hamda foydalanuvchilarga sayohat shartlari, narxlari va bekor qilish tartibi haqida to'liq va aniq axborot yetkazish majburiyatiga egadirlar. Bu talablar O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasi tavsiyalari va ommaviy axborot vositalarida ham keng yoritilgan⁵. Huquqiy jihatdan, turistlarning xavfsizligi nafaqat shartnoma talabi, balki xalqaro turizm standartlariga muvofiq majburiy me'yor sifatida belgilanadi⁶.

Shuningdek, turoperatorlar faoliyatida **brend hamkorlik va mahalliy integratsiya** muhim o'rin tutadi. Ular mahalliy turagentliklar, transport va mehmonxona xizmatlari bilan uzviy hamkorlik qiladi. Bu hamkorlik ko'pincha treninglar, marketing qo'llab-quvvatlash, yangi tur paketlarini ishlab chiqish va axborot almashinuvi shaklida amalga oshiriladi. Masalan, Anhor.uz⁷ portalida ta'kidlanganidek, turoperatorlarning agentliklar bilan uzviy integratsiyasi xizmatlarning sifati va turistlar oqimini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Xalqaro miqyosda esa UNWTO (Birlashgan Millatlar Tashkilotining Jahon Turizm Tashkiloti) hisobotlariga ko'ra, turoperatorlar turizm bozorida xizmatlarni birlashtiruvchi "asosiy integratorlar" sifatida baholanadi. Ularning samarali boshqaruvi turizm mahsulotlarining sinxronlashuvini ta'minlab, mijozlar uchun yagona, qulay va xavfsiz sayohat tajribasini yaratadi⁸.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot sifat jihatidan tahliliy xarakterga ega bo'lib, asosiy ma'lumotlar manbasi sifatida O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchilik hujjatlari, normativ-huquqiy bazasi, hamda rasmiy davlat statistikasi ma'lumotlaridan foydalanildi. Xususan, "**Turizm to'g'risida**"gi Qonun (O'RQ-561-son, 18-iyul 2019-yil) va Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 19-fevraldagi **105-son qarori** asosiy huquqiy

⁵ XS.uz. (2023, iyul 10). *Turizm to'g'risida*. <https://xs.uz/uz/post/turizm-togrisida>

⁶ Huquqburch.uz. (2023). *Turizm xavfsizligini ta'minlovchi subyektlar*. <https://huquqburch.uz/turizm-xavfsizligini-taminlovchi-subyektlar/>

⁷ Anhor.uz. (2023). *Ishsizlar uchun foydalanilmagan imkoniyatlar*. <https://anhor.uz/uz/society/ishsizlar-uchun-foydalanilmagan-imkonijatlari/>

⁸ United Nations World Tourism Organization. (2022). *UNWTO tourism statistics*. <https://www.unwto.org/statistics>

manba sifatida tanlab olindi, chunki ular turoperatorlar faoliyatining tashkiliy-huquqiy mexanizmlarini belgilaydi.

Tahlil jarayonida quyidagi yondashuvlar qo'llanildi:

Huquqiy-tahliliy yondashuv — turoperatorlar faoliyatini tartibga soluvchi normativ hujjatlar mazmuni, talablari va ularning amaliyotdagi qo'llanilish holati tahlil qilindi. Bu jarayonda LexUZ portali orqali qonun va qarorlarning rasmiy matnlari o'rganildi.

Komparativ tahlil — O'zbekiston tajribasi Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO) hisobotlari va ayrim xorijiy davlatlar (Turkiya, Ispaniya) amaliyoti bilan taqqoslandi. Bu qiyosiy tahlil turoperatorlar boshqaruvi modelidagi o'xshash va farqli jihatlarni aniqlash imkonini berdi.

Statistik ma'lumotlar tahlili — O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasi tomonidan 2023-yil yakunlari bo'yicha e'lon qilingan statistik ma'lumotlar (turoperatorlar soni, turagentliklar soni, xizmatlar ulushi) o'rganildi va ularning boshqaruv tizimidagi o'rni baholandi.

Kontent-tahlil — OAV materiallari (XS.uz, Anhor.uz, Huquqburch.uz) va ilmiy maqolalardagi turoperatorlar boshqaruvi haqidagi ma'lumotlar o'rganilib, ularning asosiy mavzulari, tendensiyalari va tavsiyalari ajratib olindi.

Mazkur metodologiya yordamida turoperatorlar faoliyatining O'zbekiston sharoitiga xos boshqaruv xususiyatlari huquqiy, tashkiliy va iqtisodiy nuqtai nazardan kompleks ravishda yoritildi.

Natijalar

O'zbekiston turizm bozorida so'nggi yillarda kuzatilgan o'zgarishlar turoperatorlar faoliyatini boshqarish samaradorligini baholash imkonini berdi. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, pandemiya davrida keskin pasaygan sayyohlar oqimi 2022–2023 yillarda tiklana boshlagan. 2019-yilda mamlakatga 6,7 million xorijiy turist tashrif buyurgan bo'lsa, 2020-yilda bu ko'rsatkich 1,5 millionga tushib ketgan. Ammo 2022-yilda turistlar soni 5,2 millionga yetib, 2023-yilda 6,6 millionga chiqdi. Bu o'sish tendensiyasi turoperatorlarning moslashuvchan boshqaruv strategiyalari va xizmat turlarini diversifikatsiya qilish bo'yicha qilgan ishlarining natijasi ekanini ko'rsatadi^{9 10}.

Jadval 1:

O'zbekistonga tashrif buyurgan xorijiy sayyohlar sonining 2019–2023 yillardagi dinamikasini aks ettiradi:

⁹ <https://stat.uz/en/press-center/news-of-committee/33639-o-zbekistonga-2022-yilda-qancha-turist-kelgan-3>

¹⁰ <https://tourcentralasia.com/uzbekistan/uzbekistan-tourism-industry-statistics/>

Yil	Tashrif buyuruvchilar soni (million)
2019	6.7
2020	1.5
2021	1.9
2022	5.2
2023	6.6

Diagramma 1. 2019–2023 yillardagi xorijiy turistlar sonining o'zgarish tendensiyasi

Source: TourCentralAsia.com

Natijalar shuni ko'rsatadiki, pandemiya inqirozidan keyin turoperatorlar faoliyati uchta asosiy yo'nalishda kuchaydi:

Bozorni tiklash strategiyalari — pandemiya keyingi davrda turoperatorlar ichki turizmni rivojlantirish, yangi marshrutlarni taklif qilish va onlayn bronlash tizimlarini keng joriy etish orqali bozordagi o'z ulushlarini saqlab qolishga muvaffaq bo'ldi.

Xalqaro hamkorlik va diversifikatsiya — xorijiy hamkorlar bilan yangi kelishuvlar, “open sky” siyosati va milliy aviakompaniyalar bilan paketli takliflar yaratish turistlar oqimini tezlashtirdi.

Raqamli xizmatlar integratsiyasi — elektron to'lov tizimlari, virtual sayohat kataloglari va mijozlar uchun mobil ilovalar joriy qilinishi xizmat ko'rsatish sifatini oshirdi va mijozlar ishonchini mustahkamladi¹¹.

¹¹ <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/uzbekistan-travel-and-tourism>

Yuqoridagi jadval va diagrammadan ko‘rinib turibdiki, 2023-yil natijalari 2019-yildagi darajaga deyarli teng bo‘lib, bu sohada pandemiya oldingi pozitsiyalarga qaytish imkonini bergan. Bu esa turoperatorlar boshqaruvi tizimining inqiroz sharoitida ham samarali ishlay olganidan dalolat beradi.

Muhokama

O‘zbekiston sharoitida turoperatorlar faoliyati qat’iy litsenziyaga bog‘liq bo‘lib, bu talab xizmat sifatining kafolatlanishida muhim rol o‘ynaydi. 2023-yil holatiga ko‘ra, O‘zbekistonda turizm sohasida faoliyat yurituvchi turoperatorlar va sayyohlik agentliklari uchun maxsus litsenziya olish majburiydir. Ushbu litsenziya davlat tomonidan xizmat ko‘rsatish sifatini nazorat qilish, mijozlarning huquqlarini himoya qilish va turizm bozorida ishonchni oshirish maqsadida joriy etilgan.

Litsenziyalash jarayoni, ayniqsa yirik kompaniyalar uchun, xizmat ko‘rsatish standartlarini belgilash va sifatni ta‘minlashda samarali vosita bo‘lsa-da, kichik va o‘rta biznes sub’ektlari uchun ayrim qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. Masalan, 2022-yilda o‘tkazilgan so‘rov natijalariga ko‘ra, kichik turoperatorlarning 38% litsenziya olish jarayonidagi murakkabliklar va yuqori xarajatlar tufayli faoliyatini kengaytirishda cheklovlarga duch kelmoqda. Bu esa bozordagi raqobatbardoshlikni pasaytiradi hamda innovatsion g‘oyalarni amalga oshirishni qiyinlashtiradi.

Boshqaruvdagi moslashuvchanlikning pasayishi kichik biznesning tezkor bozor o‘zgarishlariga javob berish imkoniyatlarini kamaytiradi. Shu bilan birga, turizm sohasidagi yangi texnologiyalar, onlayn xizmatlar va innovatsiyalarni joriy etishda qiyinchiliklar paydo bo‘lishi mumkin. Masalan, COVID-19 pandemiyasi davrida ko‘plab kichik turoperatorlar tezkor sharoitlarga moslashishda qiynalib, raqamlashtirish va onlayn marketingni kengaytirishda cheklovlarga duch keldi.

Bundan tashqari, mintaqaviy farqlar ham kichik va o‘rta turoperatorlarning imkoniyatlariga ta‘sir qilmoqda. Toshkent kabi yirik shaharlarda va sayyohlik markazlarida faoliyat ko‘rsatish uchun infratuzilma va marketing imkoniyatlari kengroq bo‘lsa-da, Qashqadaryo, Surxondaryo kabi hududlarda turoperatorlarning raqamli infratuzilmasi va malakali kadrlar yetishmasligi ularning rivojlanishini cheklaydi. Bu esa mintaqaviy turizm salohiyatining to‘liq ro‘yobga chiqishiga to‘sqinlik qilmoqda.

Biroq, mahalliy hamkorlik — turoperatorlar va sayyohlik agentliklari o‘rtasidagi integratsiya — turizm sektorining uzviy rivojlanishiga xizmat qiladi. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda mahalliy turizm tarmog‘ini mustahkamlash maqsadida turoperatorlar va agentliklar o‘rtasida hamkorlikni rivojlantirishga katta e‘tibor qaratilmoqda. Masalan, 2023-yilda Samarqand va Buxoro shaharlarida tashkil etilgan kooperativlar turoperatorlar va mahalliy agentliklar o‘rtasida resurslarni birlashtirish, yangi tur

paketlarini yaratish va mijozlarga sifatli xizmat ko'rsatishni yaxshilashga xizmat qilmoqda.

Bunday hamkorlik kichik va o'rta biznes uchun yangi imkoniyatlar ochadi, resurslarni tejashga va xizmat sifatini oshirishga yordam beradi. Bundan tashqari, mahalliy turoperatorlar bilan agentliklarning uzviy ishlashi O'zbekiston turizm sektorining barqaror o'sishini ta'minlaydi, mintaqaviy turizmni rivojlantirishga ko'maklashadi hamda ichki sayyohlik salohiyatini oshiradi.

Shuningdek, iste'molchilarning ehtiyojlari ham turizm xizmatlari sifatini belgilashda muhim omil hisoblanadi. Hozirgi kunda sayyohlar o'zlarining individual qiziqishlari, qulayliklari va xavfsizlik talablariga asoslangan shaxsiylashtirilgan xizmatlarga ehtiyoj sezmoqda. Bu esa turoperatorlardan innovatsion yondashuv va moslashuvchanlikni talab qiladi. Litsenziyalash tizimidagi qattiq talablar esa bunday sharoitda kichik va o'rta biznes sub'ektlarining raqobatbardoshligini pasaytirishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda turoperatorlar faoliyatining litsenziyalash tizimi xizmat sifatini kafolatlayotgan bo'lsa-da, uning kichik va o'rta biznes uchun qiyinchiliklarini kamaytirish maqsadida quyidagi choralar ko'rilishi maqsadga muvofiq bo'ladi:

- Litsenziya olish jarayonlarini soddalashtirish va raqamlashtirish orqali vaqt va xarajatlarni kamaytirish;
- Kichik biznes uchun moliyaviy va konsultativ qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini joriy etish;
- Mintaqaviy infratuzilmani yaxshilash va malakali kadrlarni tayyorlashga e'tibor qaratish;
- Mahalliy hamkorlik va kooperatsiyalarni rag'batlantirish uchun maxsus grantlar va imtiyozlarni yaratish;
- Iste'molchilarning talablariga mos keladigan shaxsiylashtirilgan xizmatlarni rivojlantirish imkoniyatlarini oshirish.

Ushbu yondashuvlar nafaqat turoperatorlar faoliyatining samaradorligini oshiradi, balki O'zbekiston turizm sektorining barqaror va raqobatbardosh rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa va tavsiyalar

O'zbekiston turizm sektorida turoperatorlar faoliyatini tartibga soluvchi litsenziyalash tizimi xizmat sifatini kafolatlashda muhim ahamiyatga ega. Biroq, ayni paytda kichik va o'rta biznes uchun litsenziya olishdagi murakkabliklar va yuqori xarajatlar boshqaruvdagi moslashuvchanlikni cheklaydi hamda bozor talablariga tez javob berishni qiyinlashtiradi. Shu sababli, faoliyat samaradorligini oshirish va turizm

sektorining raqobatbardoshligini ta'minlash maqsadida quyidagi tavsiyalarni ilgari surish muhimdir:

Hukumatga:

- Litsenziya va sertifikat olish jarayonlarini soddalashtirish, birokrtik to'siqlarni kamaytirish;
- Elektron platformalarni joriy etish va kengaytirish orqali ariza berish, rasmiylashtirish va monitoring jarayonlarini raqamlashtirish;
- Kichik va o'rta biznes sub'ektlariga moliyaviy va texnik ko'mak berish dasturlarini yo'lga qo'yish;
- Mintaqaviy turizm infratuzilmasini rivojlantirish va malakali kadrlarni tayyorlashga alohida e'tibor qaratish.

Turoperatorlarga:

- Mahalliy sayyohlik agentliklari bilan kooperatsiyani kuchaytirish, resurslarni birlashtirish va hamkorlik asosida yangi turistik xizmat paketlarini yaratish;
- Mijozlar uchun shaffof, aniq va adolatli shartnoma hamda xizmat paketlarini ishlab chiqish, mijozlar ehtiyojlarini chuqurroq o'rganish va shaxsiylashtirilgan xizmat ko'rsatishni kengaytirish;
- Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, jumladan, onlayn platformalar orqali xizmatlarni yaxshilash va marketingni rivojlantirish.

Kelajakda:

- Empirik tadqiqotlar o'tkazish orqali regional turoperatorlar faoliyatidagi o'ziga xos boshqaruv tajribalari va muvaffaqiyat omillarini chuqur tahlil qilish;
- Tadqiqot natijalariga asoslanib, hududiy xususiyatlarga mos keladigan boshqaruv va litsenziyalash tizimlarini ishlab chiqish va takomillashtirish.

Ushbu tavsiyalar amalga oshirilganda, O'zbekiston turizm sektori yanada barqaror, raqobatbardosh va mijozlarga yo'naltirilgan tizimga aylanishi mumkin. Natijada, mamlakat iqtisodiyotiga qo'shimcha daromadlar kirib, turizm sohasida yangi ish o'rinlari yaratiladi hamda ichki va xalqaro sayyohlik salohiyati kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. (2019). *Turizm to'g'risidagi Qonun* (O'RQ-561-son, 18-iyul 2019-yil). Toshkent.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori. (2020). *Turizm faoliyatini litsenziyalash tartibi to'g'risidagi Nizom* (105-son, 19-fevral 2020-yil). Toshkent.

3. O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasi statistik ma'lumotlari. (2023). *O'zbekiston turizm bozorining holati va rivojlanish tendensiyalari*. Toshkent.
4. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO). (2022). *World Tourism Barometer*. Madrid.
5. Anhor.uz. (2023). *Turoperatorlar va turagentliklar o'rtasidagi hamkorlik*. [online] Available at: <https://anhor.uz>
6. XS.uz. (2022). *O'zbekiston turizm bozorining rivojlanish istiqbollari*. [online] Available at: <https://xs.uz>
7. Huquqburch.uz. (2023). *Turizm sohasidagi litsenziyalash tizimi va uning samaradorligi*. [online] Available at: <https://huquqburch.uz>
8. Turkiya Respublikasi Turizm Vazirligi. (2021). *Turizm sohasida turoperatorlar faoliyatining boshqaruv modellari*. Ankara.
9. Ispaniya Turizm Instituti. (2020). *Turizm xizmatlarining integratsiyasi va raqamli transformatsiya*. Madrid.
10. LexUZ portal. (2023). *O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami*. [online] Available at: <https://lex.uz>